

Л.В. Гайдамащук*

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ ІННОВАЦІЙНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАКТИЦІ ВИКЛАДАЧА ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНОМУ ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Вітчизняна система освіти перебуває на етапі становлення та запровадження нових прогресивних тенденцій та поглядів на сучасну фахову освіту. Саме тому підготовка молодих спеціалістів у ВНЗ набуває особливо важливого значення, а методика запровадження та здійснення її спонукає до широкого та змістовного обговорення цієї проблеми серед фахівців.

У своїй викладацькій роботі невтомний учитель перебуває завжди у пошуку. Це риса властива насамперед тим, чий досвід підказує, де і як можна знайти в роботі родзинку у вигляді неординарного погляду, нестандартного підходу, думки, ідеї, експерименту, спрямованих на відповідальне, доступне, змістовне та якісне донесення знань до студентів.

Значну методичну допомогу викладачам іноземної мови надають дослідження видатних методистів, учених-лінгвістів, психологів, серед яких варто зазначити Ю.І. Пассова, Г.В. Рогової, І.М. Бермана, О.М. Леонт'єва, І.А. Зимньої, Н.К. Склярєнка, Г.А. Китайгородської та інших¹. Їхніми послідовниками сьогодні можна назвати сучасних методистів, вітчизняних та зарубіжних, які продовжують розвивати нові напрямки методики викладання, враховуючи особливості предмета іноземна мова, а також специфіку діяльності обох взаємодіючих компонентів освітнього процесу: навчання та виховання.

Немає сумніву, що підготовка майбутніх фахівців може бути успішною за умови науково обґрунтованого підходу до всіх складових навчального процесу, а також урахування впливу соціального середовища та специфіки особистого буття кожного окремо взятого студента. Стратегія сучасного підходу до цього дуже важливого та актуального питання полягає, головним чином, у формуванні нових вимог до професійної підготовки майбутнього спеціаліста. На думку великої армії викладачів, обов'язковими компонентами змісту цілеспрямованої підготовки студентів повинні стати:

- а) самопізнання (уміння аналізувати рівень знань);
- б) набуття досвіду та розуміння стосунків між людьми в суспільстві;
- в) вагомі знання з фахових дисциплін;
- г) розуміння культури свого народу та інших народів.

Система освіти, побудована на цих та багатьох інших не менш важливих компонентах, повинна допомогти студенту долучитися до розуміння загальнолюдських цінностей. У цьому процесі виняткова роль належить мові: слово виступає як знак, що фіксує аспект пізнаної реальності, воно має конкретне значення, його валентність залежить від контексту. Взаємне розуміння реалій, що проголошує промовець та сприймає слухач, є основою мовного спілкування, а через нього (спілкування) є шляхом до пізнання.

Для мовного спілкування важливе значення має розуміння того, що може бути включене до сфери обговорення. Саме розуміння мовлення або взаєморозуміння викладача і студента багато в чому залежить від того, наскільки близька їхня мовна культура, наскільки збігається зміст

© Гайдамащук Л.В., 2005

* завідувач кафедри мовознавства Хмельницького університету управління та права

¹ Зимня І.О. Психологічні аспекти навчання мовленню іноземною мовою. — М.: Наука, 1985. — С. 9-16; Леонт'єв А.А. Слово о речевой деятельности. — М.: Наука, 1965. — 225 с.

сказаного і сприйнятого. Адже навіть якщо спілкуються дві особистості, що належать до однієї мовної культури, відбувається спілкування по суті двох різних особистісних культур.

Виникає питання: що потрібно робити, щоб активізувати пізнавальну діяльність студентів, спрямовану на сприйняття слова, котре несе інформацію і є знаком та засобом комунікації, а одночасно й показником рівня культури? Відповіддю на це питання стане пошук факторів соціального та лінгвістичного значення, що ведуть до вивчення міжнаціональних взаємодій культур та водночас спонукають до необхідності пізнання та вивчення особливостей взаємодії культур. На наш погляд, це новий та дуже своєчасний підхід до проблеми викладання іноземних мов в умовах немовного ВНЗ.

Наступна не менш важлива ланка процесу викладання іноземних мов у ВНЗ пов'язана з мотивацією навчання, оскільки саме мотивація визначає продуктивність навчальної діяльності студентів і виступає в ролі її складової.

І.А. Зимня називає мотивацію “запускним механізмом будь-якої діяльності”². Викладачі іноземних мов відчують цю проблему особливо гостро. Більшість студентів вбачають у вивченні іноземних мов своєрідну можливість пригоди, проникнення у новий, незнайомий світ, їх приваблює шанс перевтілення. На початковому етапі майже у всіх є бажання оволодіти іноземною мовою, навчитись спілкуванню, розумінню іноземної мови, читанню, письму. Але оволодіти процесом накопичення базового матеріалу нелегко, адже студент повинен багато і сумлінно працювати, долаючи труднощі фонетичного, граматичного, лексичного та психологічного характеру. В результаті у багатьох студентів мотивація слабшає, втрачається активність, знижується інтерес до предмета. Чи є засіб виправити таку ситуацію? Психологи дають на це питання позитивну відповідь.

Розглядаючи мотивацію як одну з найважливіших складових процесу оволодіння іноземними мовами, слід пам'ятати, що мотивація є частиною суб'єктивного світу особи, керована власними бажаннями, уподобаннями, потребами цієї особи. Отже, викладач може впливати на мотиви діяльності студента тільки якщо він добре знає його, зуміє перевтілитись настільки, що спробує викликати, розвивати та корегувати їх. Характеристику мотивації дає П.М. Якобсон³, вказуючи, що “...мотивація процесу навчання пов'язана з почуттям громадянського обов'язку перед країною, перед дорогими, близькими людьми, пов'язана з уявленням про навчання як шляхом до засвоєння великих цінностей культури, шляхом до здійснення свого призначення у житті”.

Для студентів юридичного або економічного ВНЗ мотивацією оволодіння іноземними мовами може слугувати перспектива участі у міжнародних конференціях, зустрічах із зарубіжними фахівцями; підготовка виступу іноземною мовою; можливість пропагувати свою майбутню професію, навчальний заклад по радіо, телебаченню; поїздка на навчання до зарубіжної країни, робота у клубі знавців іноземної мови, участь в олімпіаді з іноземних мов тощо, Всі перераховані вище можливості в нашому учбовому закладі є до послуг наших студентів.

Важливим елементом навчального процесу у викладанні іноземних мов слід назвати мету навчання. Переслідуючи ідею комплексності освіти та виховання, методика викладання іноземних мов спирається одразу на практичну, освітню, виховну та розвиваючу мету. Встановлення Україною дипломатичних стосунків із країнами всіх континентів, підписання з ними взаємовигідних контрактів у галузях економіки, сферах освіти, науки та культури — ставить перед навчальними закладами України важливе завдання підготовки всебічно розвинених, грамотних спеціалістів із досконалим знанням іноземних мов. Розширення ділових контактів, широкий вихід на зовнішньоекономічну арену діяльності, створення спільних підприємств викликають практичний

² Зимня І.О. Психологічні аспекти навчання мовленню іноземною мовою. — М.: Наука, 1985. — С. 9.

³ Якобсон П.М. Психологічні проблеми мотивації людини. — М.: Наука, 1969. — С. 228.

інтерес до вивчення іноземних мов у нашій країні. Знання іноземних мов це умова успішної діяльності сучасного юриста, менеджера в різних сферах юриспруденції, економіки та управління. Володіння іноземними мовами випускниками вищої школи сприяє розширенню їх світогляду, підвищенню їх культурного рівня та ерудиції, удосконаленню професійної майстерності.

Практична мета вважається провідною тому, що саме вона допомагає студентам використовувати іноземну мову як засіб одержання нової інформації або обміну інформацією в галузі професійної діяльності.

Зміст навчання передбачає засвоєння певної дози мовного та мовленнєвого матеріалу з метою розвитку навичок та умінь студентів користуватись цим матеріалом у спілкуванні іноземною мовою.

В основі навчання будь-якого предмета, у тому числі й іноземної мови, лежать дидактичні принципи, а саме: принцип наочності, що забезпечується створенням необхідних умов для сприйняття іншомовного оточення, принцип свідомості навчання, що передбачає відбір навчального матеріалу, який спроможний забезпечити пізнавальні здібності студентів у процесі свідомої діяльності. Принципи науковості, доступності, активності уже своїми назвами засвідчують свою спрямованість і не потребують коментарів. Принцип індивідуального підходу допомагає врахувати особливості багаторівневих можливостей студентів.

У методиці викладання іноземних мов існують принципи, притаманні саме цьому специфічному предмету. Вся система навчання побудована на спілкуванні, а тому принцип комунікативності є провідним принципом навчання.

Лінгвістичний енциклопедичний словник формулює поняття комунікації як “спілкування, обміну думок, відомостей, ідей, специфічної форми взаємодії людей у процесі їх пізнавально-трудової діяльності”⁴.

Принцип комунікативності на заняттях із іноземної мови передбачає оволодіння лексичними, фонетичними, граматичними та мовленнєвими уміньми з метою здійснення іншомовного спілкування. Комунікативні вправи та ситуації, що використовуються під час занять, мають моделювати типові ситуації реального життя у відповідній сфері спілкування.

Принцип апроксиматизації іншомовної діяльності полягає в тому, що при оцінці такої діяльності студентів викладач ігнорує незначні помилки, що не порушують комунікативний акт мовлення, в інтересах створення сприятливої атмосфери та забезпечення наближених до реальності умов комунікації.

Вивчення іноземної мови, на відміну від будь-якого іншого предмета, вимагає від студентів особливого психологічного настрою, а викладання цього предмета передбачає створення особливого психологічного клімату, атмосфери довіри, взаєморозуміння та любові. Насправді вивчення чужої мови, чужого світогляду та світосприйняття покликане долати ментальне складні психологічні бар’єри.

Сучасний американський учений Нед Сілі запропонував сім основних показників, що можуть слугувати порадами стосовно питання вивчення “чужих” культур.

1. Слід пам’ятати, що всі люди виявляють у власній поведінці елементи культури своєї нації.
2. Необхідно розуміти, що соціальні розбіжності — стать, соціальний клас, місце проживання — впливають на поведінку та мову людини.
3. Потрібно збагнути умовність поведінки у звичайних ситуаціях в окремо взятій культурі.
4. Варто розширити та поглибити розуміння конотації слів та фраз в окремо взятій культурі. Адже конотація включає поняття емоційних, експресивних та оціночних компонентів.

⁴ Яйцева В.Н. Лингвистический энциклопедический словарь. — М.: Советская энциклопедия, 1990. — С. 233.

5. Слід оволодіти спроможністю оцінювати тонкощі понять окремо взятої культури.
6. Виникає потреба розвинути необхідні уміння щодо сприйняття та узагальнення інформації про окремо взятую культуру.
7. Важливо стимулювати інтелектуальну допитливість, схвалювати та заохочувати зацікавленість та інтерес людей однієї культури до представників інших культур.

Автор рекомендує пам'ятати про ці сім порад та настанов під час планування навчального процесу та підпорядкувати їх практичним навчальним принципам.

Проблеми взаємопов'язаного навчання іноземної мови та відповідної культури вивчаються лінгвокраїнознавством, порівняно новою галуззю, що об'єднала лінгвістику та знання про культуру окремо взятих країн та народів.

Навчання іноземній мові передбачає формування у студентів не тільки мовної грамотності, але й поглибленого вивчення мови через художню літературу, в основі якої лежить художній текст. Художні тексти поглиблюють інтерес до вивчення мови. Читання художніх текстів у немовному ВНЗ для багатьох студентів стає чи не єдиною можливістю ознайомитись із скарбницею світової художньої літератури. Художній текст це невичерпне джерело соціокультурної інформації. При вивченні художніх текстів реалізуються такі загальнокомунікативні цілі, як: інформування, активізація діяльності, заохочення до діяльності, аналіз порівняння, пояснення, особистісне ставлення до прочитаного.

За останні роки практики викладання у немовному ВНЗ набула поширення ідея заохочення студентів до активної діяльності вільного висловлювання іноземною мовою щодо обговорення проблем сьогодення. Така /ідея зарекомендувала себе позитивно, перш за все, через те, що базується вона на спілкуванні. Основна мета обміну думок, вражень, міркувань, позицій, ідей та особистісного ставлення — сприяти розвитку навичок спілкування студентів у межах молодіжної, професійної тематики, заохочуючи до практичного застосування мовленнєвих умінь, набутих під час практичних занять із іноземної мови у ВНЗ. Часто таке спілкування переростає у дискусію, яка займає особливе місце у ланці сучасних розвиваючих методів навчання. Дискусія виникає там і тоді, де і коли є проблема або ситуація, що викликає розбіжність поглядів, спонукає до обговорення, породжує цікаві ідеї, особистісні оцінки, аналіз подій, власну точку зору тощо. Дискусія передбачає не тільки усні висловлювання у формі монологічного мовлення, діалогу або обміну думок певної групи людей, вона включає також елементи читання, цитування, аудіо та візуальні опори (таблиці, графіки, писемні зразки).

Проблемно-дискусивна орієнтованість процесу викладання іноземних мов у ВНЗ сприяє підвищенню мовленнєвої активності студентів, вмотивованості та самостійності їх висловлювань.

Усі перераховані вище та багато інших сучасних прогресивних поглядів на складові навчального процесу у ВНЗ, що мають на меті його оновлення, удосконалення, можна сміливо віднести до інноваційної педагогічної діяльності. Саме інноваційна діяльність веде до зміни концептуальних засад вищої освіти, оскільки вона моделюється на основі пріоритетних, гуманістично зорієнтованих педагогічних, методичних та наукових ідей та технологій, спрямованих на актуалізацію освітніх методів викладання у ВНЗ задля досягнення благородної мети — забезпечення високої якості освіти молоді в Україні.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою мовознавства
Хмельницького університету управління та права
(протокол № 1 від 15 вересня 2005 року)*

